

**THE BOY IN THE STRIPED PYJAMAS OU PAJAMAS
E O NENO DO PIXAMA A RAIAS**

[Recibido 12-12-10; aceptado 12-03-11]

BOYNE, John. 2007. *O neno do pixama a raias*. Trad. de Daniel SAAVEDRA. Vigo: Factoria K de libros, 2007. ISBN: 978-84-96957-20-6.

John Boyne deuse a coñecer mundialmente con *The Boy in the Striped Pyjamas* en 2006. A súa data de nacemento (1971) e o lugar (Irlanda), en principio, non motivarían que fose escribir algo relacionado co acontecemento do exterminio dos xudeus europeos. Porén, entramos nunha época en que se está producindo un cambio ben interesante na literatura do Holocausto: pasamos de recibir un relato directo da testemuña do xenocidio, do supervivente dos campos de exterminio, a recibir un relato indirecto, a voz dun narrador que non viviu o real, nin está emparentado coas testemuñas da Historia.

O cambio é cualitativo porque muda o perfil do autor: o “orixinal” era supervivente, familiar dun supervivente, testemuña contemporánea dos feitos e escribía na súa lingua materna ou na lingua do país no que se exilia. Tamén muda a función que debe ter o relato para o público receptor que na inmediata posguerra consistía en denunciar ante o mundo que a Segunda Guerra Mundial non fora só unha guerra entre exércitos, senón unha guerra contra a poboación civil perseguida e masacrada por razón de raza, sexo e ideoloxía. Por último, muda a voz, de relatos en primeira persoa, pasamos á voz en terceira persoa. Pasamos do relato do real ao relato de ficción. Pasamos da creación á recreación. Da verbalización do inhumano, visto ou sufrido, da tradución en palabras do inconcibible, á paratradución do acontecemento.

Nalgunhas edicións desta novela, como a de Black Swan (2007) a portada aparece co subtítulo “*A fable by John Boyne*”, mentres que noutras, como a de Random House (2008), non se menciona ningunha adscripción xenérica do relato protagonizado por Bruno e Shmuel. O feito de que algo relacionado con Auschwitz se poida considerar ou denominar “fábula” na actualidade quere dicir que se superou aquela batalla sobre nome que se lle debía outorgar aos testemuños do Holocausto. Vese que xa non existe o perigo de considerar os termos fábula, parábola, novela ou ficción como etiquetas que cuestionan a existencia das cámaras de gas, elementos que tanto usaron os negacionistas,

os fascistas e os neonazis de diferente índole para crear unha cortina de fume sobre a verdade histórica.

A primeira edición da tradución en galego prodúcese en decembro de 2007 co selo editorial de Fatoría K de libros e asinada polo tradutor Daniel Saavedra. Un mes despois, xaneiro de 2008, xa se facía a segunda edición e polo mes de agosto *O neno do pixama a raías* xa ía pola quinta edición. Isto supuxo un fito histórico na edición da tradución en Galicia porque ninguén era quen de imaxinar que un libro traducido ao galego puidese acadar ese ritmo de case unha edición ao mes. Efectivamente, as razóns deste éxito non estaban no mercado galego exclusivamente (aínda foi e segue a ser libro de lectura en moitos centros de secundaria), senón que a tradución se aproveitaba do fenomenal éxito planetario da “*fable*” e do filme que fixo sobre ela.

Resulta interesante ler nas marxes do texto literario propiamente dito, isto é, nos paratextos, porque nos dá información relevante sobre o proceso de edición, no noso caso tamén de tradución e mesmo de recepción dun ben cultural en formato libro. E así, a partir da cuarta edición galega, a páxina de dereitos infórmanos de que a corrección lingüística correu a cargo de Laura Almazán. Que ocorreu para que houbera que indicar este dato novo nun peritexto? Nas edicións anteriores non se ofrecía e porén, de todos é sabido, que antes da publicación dun libro, realízanse varias galeradas para a corrección lingüística e ortotipográfica. A hipótese que barallamos é a seguinte: despois da primeira edición da tradución galega, comezaron a saír comentarios negativos en varios *blogs* dedicados á crítica de libros e mesmo en listas de discusión do ámbito da tradución. Dicían que a tradución era mala, que non recomendarían o texto en galego e cargaban as culpas desa hipotética mala calidade sobre o lombo do tradutor.

Basear a crítica dunha tradución nalgunhas escollas normativas ou na colocación dun pronome átono por exemplo e imputarllo no “debe” ao mediador que a asina é descoñecer como funciona o mundo da edición. Alén disto, todos eses comentarios “cheiran” a prexuízo contra a edición de tradución en galego porque a mensaxe que se lle traslada ao público é “como a tradución galega é mala, daquela é mellor ler a tradución en castelán, que esa si que é boa”. Na práctica, o que nos está dicindo o peritexto da páxina de dereitos a partir da cuarta edición é que a editorial recolleu esas críticas e colocou o nome dunha profesional de recoñecido prestixio no eido da tradución en Galicia para acalalas. O caso é que a primeira edición da tradución presentaba algún erro que nas posteriores foi corrixido, pero iso non quere dicir que fose en conxunto unha mala tradución e por suposto, a tradución ao castelán tampouco é mellor porque achega moitas solucións discutibles cando non completamente erradas.

Un dos elementos máis discutidos foi a tradución do propio título. Sostíñase que deba ser “O neno do pixama de raías” e non *O neno do pixama a raías*. Este peritexto é importante porque inaugura verbalmente a cuberta do libro e forma unha unidade coa imaxe que aparece nela, por certo, na tradu-

ción galega, moi orixinal e auténtica se a comparamos coas edicións noutras linguas. Se o tradutor se decidiu por esa opción foi porque a considerou a máis correcta desde un punto de vista estilístico e non por descoñecemento da lingua orixinal ou da lingua de chegada. Podía ter escollido entre “O neno do pixama raiado”, “O neno con pixama raiado”, “O neno con pixama de raias”, entre outras moitas, para un orixinal en inglés que unhas veces é *The Boy in the Striped Pyjamas* e outras *The Boy in the Stryped Pajamas*. Pero decantouse por escoller unha das múltiples formas posibles de título que lle podía acaer mellor á lingua galega, movéndose entre os parámetros de adecuación á cultura orixinal e a aceptabilidade coa cultura á que traduce.

Nas edicións en inglés existe dalgunha maneira unha tradución porque a escolla *Pyjamas* ou *Pajamas* está motivada por razóns de uso do termo nos territorios anglófonos ou estilística ou pola razón que for. Pero existe unha escolla entre formas posibles e, xa que logo, existe unha lectura, unha interpretación e ao final unha elección inserida dentro dun contexto sociohistórico determinado. Como tamén existe elección na tradución do título a outras linguas románicas coas que compartimos un mesmo substrato lingüístico e coas que podemos comparar a escolla nosa (agora ese título en galego xa é noso, grazas ao tradutor que o elixiu e forma parte do noso patrimonio): *El noi del pijama de ratlles*, *El niño con el pijama de rayas*, *Le garçon en pyjama rayé*, *Il bambino con il pigiama a righe*, *O rapaz do pijama às riscas* (Portugal) e *O menino do pijama listrado* (Brasil). Estamos convencidos que estes títulos han ter defensores e detractores en cadanseu ámbito territorial, pero non vimos que en ningún deles se cuestionase a calidade da tradución e se cualificase a competencia de quen traduce, como se fixo coa tradución ao galego.

Daniel Saavedra é responsable do texto traducido ao galego, pero non da maneira en que se lle presenta ao público galego. El non é o único axente que intervéñe na realización deste produto cultural en galego, senón que existen tamén editores, ilustradores e correctores (no caso da primeira edición non debeu haber moitos) que dunha maneira ou outra deciden que, como, cando e onde presenta o ben cultural dependendo do poder que teñan no seu ámbito editorial. Tampouco é responsable do prexuízo social que existe contra a lingua galega e que provoca que calquera texto traducido ao galego sexa xa inferior ao traducido a calquera outra lingua, polo simple feito de estar posto en galego e que aproveita calquera fenda por pequena que sexa para descualificar a obra en conxunto. Pero isto é unha tara social que soborda o espazo desta recensión e que deixaremos para outra ocasión. Parabéns Daniel Saavedra.

Xoán Manuel Garrido Vilariño

Universidade de Vigo
garrido@uvigo.es

